

ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ ПРИ ОПОДАТКУВАННІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ

П. К. БЕЧКО, кандидат економічних наук

С. А. ВЛАСЮК, кандидат економічних наук

Г. Ю. АНІЩЕНКО, кандидат економічних наук

Н. В. ЛИСА, кандидат економічних наук

Т. В. ШУМИЛО, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

У статті розглядаються теоретичні питання справедливості щодо оподаткування фізичних осіб. Проведений аналіз основних положень, що характеризують рівень справедливості вітчизняної податкової системи. Дана оцінка можливості дотримання в податковій політиці підходів щодо сутності справедливості: з позиції платоспроможності платника податків, відповідності вигоди, що отримується платником податків від держави, дотримання гармонійного поєднання інтересів усіх учасників податкових правовідносин. Встановлено, що неприйнятним у вітчизняній податковій практиці є застосування підходу, заснованого на вигоді платника податків. Обґрунтовано, що податкові пільги не суперечать принципу справедливості у оподаткуванні. Зроблено висновок, що принцип справедливості при оподаткуванні фізичних осіб у вітчизняній податковій системі застосовується з окремими недоліками.

Ключові слова: принцип справедливості, оподаткування, фізична особа, податок на доходи фізичних осіб, податкова пільга, Податковий кодекс України, принципи оподаткування, прогресивна шкала оподаткування, регресивне оподаткування.

Постановка проблеми. Категорія «справедливість» характеризується високим ступенем невизначеності, зумовленої варіативністю різних підходів щодо її сутності та змісту. З огляду на це, справедливість поєднала в собі як філософську, так і правову, економічну, соціальну, політичну, так і психологічну категорію. Водночас «справедливість» є суб'єктивною сутністю, що по-різному сприймається різними верствами суспільства. Сутність справедливості не можна розглядати однаково багатими та бідними, молодими та літніми, які працюють за наймом та роботодавцями, тощо. Стосовно сфери оподаткування визначення сутності справедливості ускладнюється також і тим, що складно, якщо не сказати – неможливо, встановити конкретні критерії справедливого оподаткування, оскільки вони значною мірою залежать від історичної доби, в якій діє податкова система, від економічного розвитку

суспільства, а також від соціально-правового статусу платників податків та інших, не менш вагомих, чинників. Проте фінансова наука та практика побудови та функціонування податкових систем за минулі сторіччя досить далеко просунулися в теоретичному обґрунтуванні сутності справедливості у оподаткуванні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З розвитком державності та підвищенні ролі податків у покритті державних видатків виникла нагальна потреба у напрацюванні загальних правил оподаткування, внаслідок чого дана проблема почала все більше привертати увагу теоретиків фінансової науки. Вперше такі правила теоретично обґрунтував А. Сміт, який у своїй праці «Дослідження про природу і причини багатства народів», виданій у 1776 році, сформулював чотири основні принципи оподаткування [1]. Варто зазначити, що В. Р. Мірабо (1761), Ф. Юсті (1766), П. Веррі (1771). ще до А. Сміта встановили необхідність дотримання певних правил оподаткування, тобто необхідності рівномірності оподаткування, певної зручності для платника податків та можливо меншого податкового тиску. Проте заслуга А. Сміта полягає саме в тому, що він зумів не тільки чітко і ясно сформулювати, а й науково обґрунтувати зазначені положення, чим заклав фундамент теоретичної розробки принципів основ оподаткування. Доповнені німецьким економістом Вагнером принципи оподаткування в ХХ столітті були уточнені з урахуванням реалій економічної та фінансової теорії та практики і в даний час сформовані в загальноприйнятій систему. У всьому різноманітті зазначених принципів особливе місце посідає принцип рівності та справедливості, сформульований ще А. Смітом відповідно до якого платники податків повинні приймати матеріальну участь у фінансуванні потреб держави порівняно з доходами, які вони отримують під захистом і за підтримки держави. Незважаючи на те, що з моменту обґрунтування цього принципу пройшло майже два з половиною сторіччя і наука про оподаткування динамічно розвилася, проблема формування справедливого оподаткування наразі є однією з дискусійних та малодосліджених у податковій сфері.

Мета дослідження. Теоретико-методологічне обґрунтування принципу справедливого оподаткування фізичних осіб у вітчизняній податковій системі України.

Методика досліджень. Визначення та обґрунтування ключових векторів принципів справедливості при оподаткуванні фізичних осіб у вітчизняній податковій системі здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: логічний та історичний методи, метод морфологічного та системного аналізу, абстрагування, синтезу, аналізу, індукції, дедукції, моделювання, спостереження, порівняння та узагальнення.

Результати дослідження. Принцип справедливості та його відображення при оподаткуванні фізичних осіб, розподіл тягаря їхньої сплати між різними категоріями платників податків досліджувався як західними провідними вченими, так і вітчизняними дослідниками. Здебільшого при обґрунтуванні підходів щодо сутності справедливості оподаткування фізичних осіб акцент був

спрямований на наступні підходи: вигоди платника податків та його платоспроможності. При використанні першої підстави передбачається наявність певної відповідності рівня оподаткування одержуваної платником податків від держави вигоди. З огляду на це, сплата податків платниками має провадитися пропорційно до отриманих від держави тих чи інших суспільних благ.

Підстава платоспроможності передбачає, що при встановленні податку варто враховувати можливості платника податків щодо його сплати. При цьому повинна дотримуватися рівність платників податків при сплаті податків: платники, які перебувають у рівному економічному становищі, повинні перебувати і в такій же рівній податковій позиції. Більші доходи – більше податків. Дотримання цих підходів є складним процесом. Крім того, вирішення проблеми справедливості сучасної системи оподаткування ускладнюється також тим, що при створенні, функціонуванні та вдосконаленні податкової системи не завжди може бути враховано велику кількість інших умов та обставин. Дані підходи (вигоди платника податків та його платоспроможність) до принципу справедливості у оподаткуванні ґрунтуються виключно на економічних інтересах двох сторін податкових правовідносин. Разом з тим, характеристика принципу справедливості буде не зовсім повною, якщо не буде дотримано ще одного підходу, сутність якого можна визначити як дотримання у процесі оподаткування балансу прав та обов'язків платників податків та держави при захисті власних інтересів [2].

З огляду на це, справедливість податкової системи напряду залежить від справедливо встановленого у податковому законодавстві порядку нарахування та сплати податків і зборів, який має забезпечувати загальний характер оподаткування та рівність усіх платників податків перед законом. На сьогодні жодній країні не вдалося створити «еталон» системи оподаткування, в якій принцип справедливості виступав би ґрунтовною основою. Тим не менш, побудова справедливої податкової системи є вагомим метою для будь-якої держави та суспільства. Досягнення цієї мети має стати найважливішим завданням економічної науки.

Принцип справедливості при оподаткуванні фізичних має ґрунтуватися на детальному аналізі поточного рівня відповідності чинної в країні системи оподаткування, принципам рівності та справедливості. Виходячи із зазначених підходів виникає необхідність провести детальний аналіз, наскільки справедлива чинна в Україні система оподаткування в частині оподаткування доходів та майна фізичних осіб з позиції платоспроможності. Насамперед виникає питання чи сума податку є пропорційно рівною добробуту платника податків, чи має збільшуватися зі зростанням його доходів та майна? Важливо підкреслити, що відповідь на це питання теоретики фінансової науки стали шукати буквально з виникненням прибуткового оподаткування населення, оскільки він безпосередньо пов'язаний із забезпеченням справедливості в оподаткуванні.

Водночас, як свідчить світова практика, як приклад, в країнах Європи, США, Японії, а також у деяких інших економічно розвинених країнах

оподаткування доходів населення протягом тривалого періоду здійснюється за прогресивною шкалою. Незважаючи на встановлену в більшості країн практику, не припиняються дискусії про те, яке оподаткування доходів – пропорційне чи прогресивне, справедливіше. Прихильники пропорційного оподаткування доводять, що шкала, яка застосовується при прогресивному оподаткуванні доходів фізичних осіб забезпечує дотримання принципу справедливості, оскільки більш забезпечені громадяни сплачують і більшу суму податку [3].

За результатами дослідження, при використанні пропорційного способу вилучення частини доходів фізичних осіб принцип справедливості оподаткування все ж таки порушується (табл. 1).

Табл. 1. Причини порушення принципу справедливості [4]

Причина	Обґрунтування
Кошти, що залишилися після сплати податку, повинні забезпечувати можливість платника податків здійснювати поточні витрати, які необхідні як для нього самого, так і для членів сім'ї, які пов'язані з комунальними платежами, харчуванням, освітою, культурними заходами та охороною здоров'я	Ці витрати рівні для всіх платників податків, то в умовах шкали прибуткового оподаткування частка податкових платежів у сумі доходів низько забезпечених верств населення, що залишилася, стає вищою, ніж у більш забезпечених громадян.
У сучасних податкових системах передбачено, що населення окрім індивідуального прибуткового податку сплачує й низку інших податків, основну частку в сумі яких займають платежі, що формуються на основі пропорційної ставки оподаткування. Йдеться насамперед про такі непрямі податки на споживання, як ПДВ та акцизи. Ці податки включаються у вигляді надбавки у ціну товарів і фактично їх сплачує населення за рахунок власних доходів. Фактично ці податки сплачуються споживачами за регресивною ставкою, адже частка податків у сумі доходів буде тим меншою, чим більший дохід цієї особи.	Принцип справедливості та її відображення при оподаткуванні доходів фізичних осіб розмір цих двох податків (ПДВ та акцизи) практично у всіх розвинутих країнах або дорівнює, або перевищує суму сплачуваного населенням прибуткового податку. Тим самим прогресія в індивідуальному оподаткуванні фактично згладжується регресією при сплаті податків на споживання.
На користь прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб, як найсправедливішого, свідчить така обставина. Більш забезпечений матеріально платник податків, у тому числі який володіє більшою власністю, більше потребує захисту приватної власності, забезпечення цілісності та недоторканності майна.	Відповідно до цього дані платники податків повинні акумулювати на користь держави більшу частку своїх доходів, але це може бути досягнуто лише за умови запровадження прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб

З набранням чинності Податкового кодексу України (2011 р.) в Україні встановлено єдину шкалу податку на доходи фізичних осіб. Якщо врахувати при цьому, що сума податків, що сплачуються населенням при оподаткуванні доходів склала в 2020 р. – 10, млрд грн, а податки на споживання – ПДВ та акцизів перевищила сплачений ПДФО майже в 2 рази, то стає зрозумілим, що за

показником платоспроможності даний податок як справедливий визнати не вдасться [5].

Податкова система України в умовах пропорційного оподаткування доходів фізичних осіб фактично набуває регресивного характеру: населення з високим рівнем доходу витрачають меншу їх частку на сплату податків і, відповідно, у менш забезпечених верств населення більша частка сплачуваних податків у загальній сумі їх доходів.

Разом з тим, прогресивна шкала присутня при оподаткуванні рухомого та нерухомого майна, що належить населенню. Ставки даних податків підвищуються залежно від вартості житлових та нежитлових приміщень, транспортного засобу, земельних ділянок. При цьому не завжди враховується, що саме розмір доходу, а не наявність дорожчого житла чи автомобіля, характеризує ступінь добробуту громадянина, а також можливість сплачувати певний підвищений рівень податку. З огляду на це існує ймовірність недотримання принципу справедливості з позиції платоспроможності платника податків. Можна заперечити, що чинна в Україні система оподаткування доходів населення є більш справедливою, ніж у більшості розвинених країн, якщо виходити з ролі податків із населення у формуванні дохідної частини бюджетів та їх частки у ВВП.

В Україні частка наймасовішого податку з населення – ПДФО – в останні роки жодного разу не перевищила 6 % у ВВП. Це значно нижче, ніж у багатьох інших державах. У США, наприклад, ця частка сягає майже 10 %, у Західній Європі знаходиться в межах від 8 до 10 % до ВВП. Ще більш разюче відставання від розвинених економік є у ролі індивідуального прибуткового податку забезпечення прибуткової бази бюджету. В Україні надходження ПДФО становлять в 2019 р. становили 11,01 %, а в 2020 р. 10,90 % усіх надходжень до консолідованого бюджету, тоді як у бюджетах економічно розвинених країн надходження цього податку займають домінуюче становище, досягаючи 30–50 %. що певною мірою це положення пояснюється більш високим рівнем життя населення в економічно розвинених країнах [6].

При цьому у цих країнах висока роль прибуткового податку акумулюється за рахунок оподаткування найбільш забезпеченої частини населення. У вітчизняній податковій системі ПДФО – це податок на бідних. І пов'язано це не лише з єдиною ставкою оподаткування доходів як низько-, так і високозабезпечених громадян. Важливими чинниками, що дають змогу зробити такий висновок, є такі обставини у цих країнах висока роль прибуткового податку забезпечується за рахунок оподаткування найбільш забезпеченої частини населення.

Основним джерелом забезпечення високих і надвисоких доходів фізичних осіб, як у світі, так і в Україні, виступає не заробітна плата, а зовсім інші надходження. Це передусім надходження у вигляді дивідендів, за відсотковими доходами за банківськими вкладками, доходами за цінними паперами, від здачі майна в оренду, від реалізації майна та інших, не пов'язаних із зарплатою джерел. Як свідчать результати дослідження в Україні «незарплатні» доходи мають

місце винятково у найбільш заможних громадян. У цій категорії, до якої належить 25 % населення нашої країни, доходи, що не мають відношення до зарплати, становлять близько 60 % їх загальних доходів, а в окремих регіонах частка «незарплатних» доходів у «багатих» досягає 80 % [7].

При цьому важливо наголосити, що за чинним вітчизняним податковим законодавством окремі види «незарплатних» доходів взагалі не оподатковуються ПДФО.

За умов відсутності в вітчизняній податковій системі неоподаткованого мінімального доходу платниками ПДФО є майже все працездатне населення країни. А за чинною в країні системи податкових відрахувань і податкових ставок цього податку він стягується навіть із доходів нижче за прожитковий мінімум. При аналізі ступеня справедливості оподаткування населення з позиції платоспроможності не можна обійти й інше найважливіше питання про використання податкових пільг. Справді, при їх наданні окремим категоріям платників податків вони сплачують меншу суму податку порівняно з іншими платниками податків, що перебувають у аналогічній податковій позиції. Саме тому сума утриманого податку не відповідає величині доходу.

Це, здавалося б, входить по суті протиріччя з основною ідеєю принципу справедливості. Але з іншого боку, наскільки буде справедливою та податкова система, в якій платники податків з рівною сумою доходу, але які перебувають у непорівнянних економічних, соціальних та інших умовах, мають сплачувати рівну суму податку?

За результатами дослідження, справедливою може вважатися лише така податкова система, за якої після виплати податків скорочується нерівність в економічному становищі платників податків. Таким механізмом, за допомогою якого держава може регулювати економічне становище платників після сплати податку та враховує різні умови та обставини, покликані служити податкові пільги. Виключно за допомогою податкових пільг держава може врахувати чисельний склад сім'ї оподаткування. за допомогою якого держава може регулювати економічне становище платників після сплати податку та враховує різні умови та обставини, покликані служити податкові пільги. Отже, за результатами дослідження, податкові пільги не лише не суперечать принципу справедливості у оподаткуванні, але й збагачують цей принцип новим змістом. Мало того, наявність податкових пільг, за результатами дослідження, слід розглядати як одну з найважливіших ознак справедливої податкової системи. Водночас слід підкреслити і ще одну важливу обставину. Оскільки потреба у податкових пільгах викликається необхідністю забезпечення справедливості у оподаткуванні, то надаватися вони мають не безособово, а виключно на конкретні цілі. Значно складніше, якщо сказати – неможливо, здійснити аналіз відповідності чинної податкової системи країни принципу вигоди платника податку.

Варто відмітити, що всі платники податків одержують замість сплачених податків приблизно рівний розмір державних послуг у вигляді безкоштовної освіти, медичного обслуговування, захисту права власності, умов життя та інших

послуг. Більш поглиблене вивчення свідчить, що тут не все так просто. Для того, щоб застосувати цей принцип на практиці, послуги, що надаються державою, повинні бути фактично персоніфіковані, тобто мати громадську корисність для кожного платника податків. Так само має будуватися і система оподаткування: сума податку кожному платнику податків хоча б приблизно відповідати сумі отриманих ним громадських благ. Дотримання цього принципу практично неможливе і у зв'язку з тим, що платники податків різняться не лише за рівнем одержуваних доходів та сплачених податків, але й за складом сім'ї, за віком, за рівнем освіченості та багатьма іншими характеристиками. Наприклад, платники податків, які перебувають у приблизно рівній податковій позиції, можуть мати зовсім різну кількість членів сім'ї. І, відповідно, платник, який має трьох неповнолітніх дітей, отримує від держави послуг у вигляді безоплатної освіти та охорони здоров'я втричі більше, ніж платник податків, який має одну дитину.

З іншого боку, платники податків пенсійного та передпенсійного віку, мають значно нижчі доходи, ніж особи працездатного віку. Разом з тим, зазначена категорія платників, значно частіше отримують послуги державної охорони здоров'я, і згідно з принципом вигоди вони повинні сплачувати й велику суму податків. Відомо, що загальнодержавні витрати на утримання правопорядку у великих містах у розрахунку на одного платника податків суттєво вищі, ніж у сільській місцевості. осіб, багатодітних сімей та інших подібних категорій населення. Забезпечити досягнення цієї мети можливо насамперед шляхом перерозподілу доходів за допомогою податкової системи. У цих умовах за цією групою населення ніяк не може бути забезпечений еквівалент сплачених податків розміру одержуваних від суспільства благ. Тому, за результатами дослідження, застосувати принцип вигод на практиці для побудови справедливої податкової системи в цілому, так і для того чи іншого податку практично неможливо. Виняток можуть становити лише окремі податки, що мають цільове призначення, але при цьому еквівалентність у даному випадку матиме відносний характер. Таким чином, при визначенні рівня справедливості загалом податкової системи щодо оподаткування населення застосування підходу, заснованого на вигоді, – неприйнятне. Цей підхід застосовується, з окремими застереженнями, виключно щодо податків, що мають цільовий характер. Мабуть, лише в окремих видах зборів можна констатувати, що їх розмір практично повністю еквівалентний розміру одержуваних платником податків вигод. І це не дивно, оскільки природа збору передбачає надання платнику податків зустрічних послуг держави. Це стосується, зокрема, таких зборів, що діють у вітчизняній податковій системі, як державне мито.

Аналіз дотримання правового підходу до принципу справедливості в вітчизняній податковій системі свідчить, що тут також є деякі проблеми. Зокрема, не можна з повною підставою стверджувати, що платники податків мають рівні можливості при захисті своїх інтересів. Нині, за порушення податкового законодавства, несуть однакову відповідальність особи, які цілеспрямовано ухиляються від сплати податків та зборів, так і особи, які випадково допустили порушення в результаті помилки або з необережності.

У вітчизняному законодавстві передбачено відповідну фінансову, адміністративну або кримінальну відповідальність платників податків – фізичних осіб за порушення податкового законодавства. Тим часом, пряма відповідальність працівників податкових та митних органів за їх неправомірні дії, що призвели до збитків чи втраченої вигоди платника податків, законодавством не передбачена. Як встановлено у Податковому кодексі, вони несуть відповідальність відповідно до законодавства України. Вся відповідальність покладається виключно на державу, яка зобов'язана відшкодувати платнику податків завдані збитки за рахунок коштів державного бюджету. Навряд чи можна визнати відповідним принципом справедливості передбачений у вітчизняному податковому законодавстві порядок досудового (безперечного) стягнення з платників податків – індивідуальних підприємців сум податків, пені та штрафів за порушення законодавства про податки та збори спричинені вказаними діями, негативні економічні результати нерідко неможливо відновити. За результатами дослідження, більш відповідало б принципу справедливості положення, яке містило б механізм примусового стягнення донарахованих податків, сум пені та штрафу, які застосовувалися б лише після закінчення встановленого в законодавстві терміну оскарження платником податків акту перевірки податкового органу.

Доцільним є встановити у Податковому кодексі відповідність рівня фінансової відповідальності платника податків та ступеня його провини у вчиненні податкового правопорушення. Для цього слід би, по-перше, передбачити у Податковому кодексі чітке визначення такого поняття, як «ухилення від сплати податків» і, по-друге, збільшити суму штрафних санкцій за умисне ухилення від сплати податків не менше ніж до 100 % від суми несплаченого податку. Тільки за цих умов платники податків – фізичні особи, у тому числі й індивідуальні підприємці, які ухиляються від сплати податків, і платники, які порушили податкове законодавство внаслідок помилки або з необережності, будуть нести принципово різну міру відповідальності. Ці заходи сприятимуть зміцненню принципу справедливості у оподаткуванні доходів фізичних осіб.

Правові гарантії платників податків розмиваються передбаченим у вітчизняному податковому законодавстві правом Мінфіну України та фінансових органів трактувати положення Податкового кодексу, що також знижує рівень справедливості податкової системи в правовій галузі. Виконавча гілка влади тим самим де-факто отримала право на «законотворчу» діяльність, оскільки видані нею нормативні документи є обов'язковими для виконання платниками податків. І як наслідок, знижується рівень справедливості податкової системи в правовій галузі. Внаслідок цього принцип справедливості та її відображення при оподаткуванні фізичних осіб... платник податків спочатку ставиться у нерівне становище порівняно з контролюючими органами.

Для підвищення рівня справедливості оподаткування фізичних осіб у вітчизняній податковій системі, варто було б провести наступні заходи щодо вдосконалення обчислення окремих податків, і насамперед – ПДФО. При цьому,

варто забезпечити перехід на оподаткування сукупного річного доходу фізичних осіб, від володіння та реалізації всіх видів майна, різноманітних вигащів і призів. Проте, оподаткування сукупного річного доходу має провадитися за прогресивною шкалою, найвища ставка якої має поширюватися на доходи, насамперед, справді багатих платників податків, особливо не торкаючись доходів високооплачуваних працівників і фахівців. Саме тому максимальну межу ставок оподаткування можна було б встановити у розмірі 30 % [8].

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що принцип справедливості при оподаткуванні фізичних осіб у вітчизняній податковій системі застосовується у спотвореному вигляді.

Висновки. Основним джерелом доходів бюджетної системи країни має стати, підвищене оподаткування доходів саме високо забезпечених верств населення в тій їхній частині, яка відноситься до наддоходів, і саме тому, у даному випадку, податкова ставка повинна поширюватися на сукупний річний дохід, що перевищує 10 прожиткових мінімумів доходів громадян. Одночасно з цим з метою соціального захисту малозабезпеченої частини населення повинен бути встановлений неоподатковуваний мінімум доходу, суму якого слід було б встановити, у розмірі, що триразово перевищує суму прожиткового мінімуму встановленого в податковому періоді. Потреба запровадження такого порядку викликана значним розмежуванням платників податків за рівнем отриманих доходів. При цьому ставки цього податку мають бути прогресивними, із встановленням неоподатковуваної суми спадку. Істотної зміни, за результатами дослідження, вимагає і встановлена система податкових пільг, особливо щодо податкових відрахувань з ПДФО. Характерною особливістю практично всіх передбачених вітчизняним податковим законодавством податкових відрахувань є те, що вони надаються всім платникам податків, незалежно від їхнього матеріального становища. Побудова ефективно-діючої податкової системи, яка відповідатиме вимогам основних принципів, і насамперед принципу справедливості, ставить перед законодавством досить складне завдання: адаптація інтересів платників податків і держави, з одного боку, і платників податків, які мають різні доходи та функціонують у різних економічних та соціальних умовах – з іншого боку. Від вирішення поставленої мети залежить функціонування податкової системи як справедливої та відповідальної інтересам усієї спільноти.

Література:

1. Сміт А., Васильєв О., Межевікіна М., Малівський А. Дослідження про природу і причини багатства народів. К.: Наш формат, 2018. 736 с.
2. Бечко П. К., Власюк С. А., Бечко В. П., Шумило Т. В. Принципи справедливості та їх відображення при оподаткуванні суб'єктів господарювання у вітчизняній податковій системі. *Бізнес Інформ*. 2021. №3. С. 156–161
3. Задорожня Л. А. Тенденції оподаткування доходів населення в умовах глобалізації. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 3. С. 37–43.
4. Сидорович О. Ю. Діалектика оподаткування: інституціональні консенсуси і конфлікти. Тернопіль : *Екон. думка ТНЕУ*, 2015. 432 с.

5. Доходи зведеного бюджету за січень-вересень 2021 року. Міністерство фінансів України. Режим доступу: https://mof.gov.ua/storage/files/Zvit_%D0%86_%D0%86%D0%86%D0%86_2021_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pptx.pdf

6. Податки та ВВП: досвід України й світу. Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/podatki-ta-vvp-dosvid-ukrajini-j-svitu-2516618.html/>

7. Україна: посадовці-мільйонери на службі у громадян із зарплатою у 3 тисячі. Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2012/05/120503_ukraine_politics_incomes_az

8. Непочатенко О. О., Бечко П. К., Власюк С. А., Шумило Т. В. Справедливість оподаткування в економічній теорії та сучасній вітчизняній практиці. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. Вип. 101. Ч. 2: Економічні науки. С. 79–91.

References:

1. Smith, A., Vasiliev, O., Mezhevikina, M., Malivsky, A. (2018). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. K.: Nash format. 736 p. (in Ukrainian).

2. Bechko, P. K., Vlasiuk, S. A., Bechko, V. P., Shumylo, T. V. (2021). The principles of justice and their reflection in the taxation of business entities in the native tax system. *Business Inform*, no. 3, pp. 156–161. (in Ukrainian).

3. Zadorozhna, L. A. (2015). Tendencies of taxation of population income in the context of globalization. *Formation of market relations in Ukraine*, no. 3, pp. 37–43. (in Ukrainian).

4. Sydorovych, O. Yu. (2015). Dialectic of taxation: institutional consensus and conflicts. Ternopil. TNEU. Economic Thought. 432 p. (in Ukrainian).

5. Consolidated budget revenues for January-September 2021. Ministry of Finance of Ukraine. Retrieved from: https://mof.gov.ua/storage/files/Zvit_%D0%86_%D0%86%D0%86%D0%86_2021_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pptx.pdf

6. Taxes and GDP: Experience of Ukraine and the World. Retrieved from: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/podatki-ta-vvp-dosvid-ukrajini-j-svitu-2516618.html/>

7. Ukraine: millionaire officials serving citizens with a salary of 3 thousand. Retrieved from: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2012/05/120503_ukraine_politics_incomes_az

8. Nepochatenko, O. O., Bechko, P. K., Vlasiuk, S. A., Shumylo, T. V. (2022). Fairness of taxation in economic theory and modern native practice. *Collection of scientific papers of Uman National University of Horticulture*, no. 101 (2), pp. 79–91. (in Ukrainian).

Annotation

Bechko P. K., Vlasiuk S. A., Anishchenko H. Yu., Lysa N. V., Shumylo T. V.
The principle of justice in the taxation of individuals in the national tax system

It is difficult to establish clear and specific criteria for the category of "justice" in the tax system because it depends so much on the historical period in which the tax system operates the economic development of the society, as well as the social and legal status of the taxpayer and other equally important factors. However, fiscal

science and the practice of constructing and administering tax systems have made progress over the past few centuries in establishing theoretically the nature of equity in taxation. The purpose of this study is to theoretically and methodologically substantiate the principle of equitable taxation of individuals in Ukraine's indigenous tax system. It was found that the justice of the tax system depends directly on the procedures for the calculation and payment of taxes and fees fairly provided for in the Tax Code, which must ensure the generality of the tax system and the equality of all taxpayers before the law.

The Ukrainian tax system, which taxes in proportion to personal income, is found to be regressive, with those with higher incomes spending a smaller percentage on taxes and those with correspondingly lower incomes paying a larger percentage of their total income in taxes. On the other hand, a progressive scale exists for the taxation of movable and immovable property owned by citizens. This may prevent the principle of fairness from being observed in terms of taxpayers' ability to pay.

The main source of funding for the national budget system should be the strengthening of the taxation of the portion of the income of the highly affluent that is considered excess income, and for this purpose; in this case, the tax rate should be applied when the total annual income exceeds the 10 living minimum. At the same time, a tax-free minimum income should be established for the social protection of low-income groups, which should be set at three times the subsistence minimum set for the taxable period. The need to introduce such a procedure stems from the fact that there are significant differences among taxpayers depending on the level of income they receive. At the same time, the rate of this tax should be progressive and the inherited amount should be exempt from taxation. According to the study, established tax incentive programs also need to be significantly modified, particularly with respect to the personal income tax deduction. Creating an efficient tax system that meets the requirements of the basic principles, especially the principle of equity, is a rather difficult task for legislation. On the one hand, it is to adapt the interests of taxpayers and the state, on the other hand, taxpayers who have different incomes and operate under different economic and social conditions.

Key words: *principle of justice, taxation, individual, flat tax, tax exemption, Tax Code of Ukraine, principles of taxation, progressive taxation scale, regressive taxation.*